

Aylak Adam'ın Günlük Yaşamda Absürt Teatrallığı¹

Sercan TÜRKMEN²

Öz: Tiyatro'nun insanlığın ilkel dönemlerinde ortaya çıktığı düşünülmektedir, bu yoruma destek olarak bazı araştırmacıların ortaya koyduğu düşünce; hayatın taklit edilmesi sonucu tiyatronun doğduğudur. İnsan gördüğü hareketleri, duyduğu sesleri taklit eder, bu taklitçiliği varlık arayışının sonunda ritüel haline gelmiştir ve sistemleşerek devam etmiştir. Asırları takip eden taklide dayalı canlandırma ve yeni form yaratma yöntemine tiyatro adı verilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra değişime uğrayan dünya, insan sosyal hayatına yenilikler getirmiştir. Tiyatro da yeni tarzlar ve yeni metotların etkisiyle avangart bir şekle bürünmüştür. Avangart tiyatronun getirdiği türler arasında absürt tiyatro da vardır. Absürt tiyatro yaşamın saçmalığını merkeze alarak, gündelik metinlerden edebi metinlere kadar büyük bir külliyata saçma gözüyle bakmayı amaçlamıştır. Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam eserinde karakterin başından geçenler arayışını boşa düşürse de onu arayışına devam ettirmektedir. Romanda dikkat çeken sahnelerden birisi sinema sahnesidir. Karakter sinema salonundan yakınlara çıkarak sokağa çıkar. Sokakta sinemadan çıkanları görür, onlardan da bezdiğini dile getirmektedir. Bulunması gerektiği yer ve bulunduğu yer hiçbir zaman içine sinmez. Çünkü bulunması gerektiği yeri de bulunduğu yeri de kendi seçmemiştir. Günlük yaşamın teatrallığı olarak sahneye taşınan, edebiyat sanatının kaynakları arasında önemli yer tutan gerçek hayat, saçma kavramı etrafında işleyişini sağlamaktadır. Bay C.'nin öyküsü etrafında absürt bir günlük yaşam anlatılacaktır. Absürtlük bu çalışmada Bay C. üzerinden günlük yaşamın teatrallığına kadar taşınacaktır. Günlük hayatta insanların büründüğü roller, çıkılan sahneler, yönetmenler, dekorlar örneklendirilecektir. Bay C.'nin sürekli bir değer peşinde yol kat etmesi insanlığın içinde bulunduğu kısır döngünün romana yansıdığı halidir. Dünya, sahne olarak düşünüldüğünde yenilenen tek şey insanlardır, roller değildir. Bay C.'nin öyküsünü absürt tiyatro gözünden görerek insanlığın kültürel belleği ve pratik hayatı öykü üzerinden incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Yusuf Atılgan, Absürt Tiyatro, Aylak Adam, Godot'u Beklerken, Avangard.

Abstract: It is thought that drama emerged in the primitive periods of humanity and in support of this interpretation, some researchers put forward the idea that drama was born as a result of imitation of life. Men imitate the movements they see and the sounds they hear and this imitation has become a ritual at the end of their search for existence and has continued systematically. The method of imitation-based enactment and the creation of new forms that followed through the centuries has been called drama. After World War II, the world underwent changes that brought innovations to social life. The theatre also adopted an avant-garde form under the influence of new styles and methods. Among the genres introduced by avant-garde theatre is absurd theater. Absurd theatre, by centring on the absurdity of life, aims to view a vast corpus ranging from everyday texts to literary texts through the lens of absurdity. In Yusuf Atılgan's work "Aylak Adam", even though the events the character goes through render his search futile, they also make him continue his quest. One of the striking scenes in the novel is the cinema scene. The character complains about the cinema and leaves the theatre to go out on the street. He sees people coming out of the cinema on the street and expresses his weariness of them as well. He is never satisfied with where he is or should be, as he has not chosen either. Real life, brought to the stage as the theatricality of daily

¹ Bu çalışma III. Dil, Kültür ve Edebiyat Öğrenci Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

² Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü sercan4084@gmail.com ORCID: 0009-0003-0460-6122

life and occupies an important place among the sources of literary art, operates around the concept of absurdity. The absurdity of Bay C.'s story will reflect the absurdity of daily life in this study. The absurdity will be extended to the theatricality of daily life through Bay C. The roles people assume in daily life, the stages they enter, the directors, and the settings will be exemplified. Bay C.'s constant pursuit of value reflects the vicious cycle humanity is caught in, as portrayed in the novel. When the world is considered as a stage, the only thing that changes is the people, not the roles. By viewing Bay C.'s story through the lens of absurd theatre, humanity's cultural memory and practical life will be examined through the story.

Keywords: Yusuf Atılgan, Absurd Theatre, Aylak Adam, Waiting for Godot, Avant-garde.

Giriş

Tiyatro, insanlığın ilk zamanlarından itibaren varlığını koruyan söylem ve hareketin bütünlük oluşturmasıyla gelişen sanat dalıdır. Sanatsal değerini ve tanımını milattan sonraki yıllarda kazandığı görülmektedir. Milattan önce 5. yüzyılda tiyatro, festivallerin ve şenliklerin adı olarak bilinmektedir. Tiyatro Yunanca da *theatron* yani “görme yeri” sözcüğünden gelmektedir (Şener, 2016: 16). Bağ bozumu törenleri tiyatronun ilk ürünleri olarak değerlendirilir. Törenlerin uygulanma şeklinin değişmesi ya da karşıladığı anlamın farklılaşması bu törenin yeni alanlara yayılmasına sebep olur ve yeni alanlara sahip olan törenler beraberinde birçok yaşam döngüsüne taşınır. Bu döngülerin devam etmesi tiyatroya sanatsal bir değer kazandırdığı görülmektedir (Fuat, 1970: 5). Doğu Batı olarak adlandırılan iki farklı kültür etrafında büyüyen medeniyetler insanlığın gelişimi üzerinde etki etmiş sistemlerdir. Bu kültürler milattan günümüze kadar semavi dinler tarafından, milattan önce ise mitolojiler tarafından şekillenmiştir. Semavi dinlerin gelişiyile değişen yaşam yorumlaması bazı araştırmacılar tarafından mitolojinin devamı şeklinde değerlendirilir. Dua ritüelleri, cenaze törenleri vb. unsurlar günlük yaşamda yerini her zaman korumaktadır. Değişiklik olarak görülen durumlar anlamlandırma farklılığından doğmaktadır. Doğunun ve Batının kendine has kültürleri olduğu gibi, teatral eylemleri de kendine hastır. Yerleşik hayatı önce keşfeden, felsefi bir sistemle kendini geliştiren Batı medeniyeti, rönesans ile dünyaya yaklaşımına yeni bir tarz kazandırmıştır. Batı için tiyatro, dini inançları ritüelleri temel alarak ortaya çıkmıştır. Erken Dönem tiyatrosunda Aristo'nun üç birlik kuralı tiyatronun yaratım yolu olarak kullanılmıştır. Oyunlar bu kurala dayalı olarak sahnelenirken, Shakespeare'in ürün verdiği döneme kadar dinsel kaygı ile oluşturulan tiyatrolar sahne almaya devam etmiştir. Ritüel odaklı tiyatronun değişerek kendini yenilediği döneme “Orta Dönem Tiyatrosu” denir. Orta Dönemde tiyatro profesyonel bir uğraş haline gelmiş ve Aristo'nun üç birlik kuralına verilen önem azalmıştır. (Pignare,1991). Bu süreçte tiyatrolar, halkın eğlenmesi için sahnelenmektedir ve en önemli amaç halkı eğlendirmektir. Kısacası bütün sanat kaygısı eser üretip sanatsallığı geliştirmeye değil insanları eğlendirmeye yönelmiştir. Bu dönemde oyunculuk kendi disiplinleriyle mesleki

bir alan oluşturmaya başladığı görülmektedir. İlerleyen dönemlerde değişen evrensel form tiyatroya da değişim getirerek modern tiyatro adıyla yeni bir soluk kazandırır.

Modern tiyatro, sahne, metin, oyuncu, yönetmen, kostüm adı verilen terimlerin koordine edilerek birleştirilmesiyle oluşmaktadır. Batı medeniyeti teatral yolculuğunu moderniteye evirirken, Doğu medeniyeti ise kendini tekrarladığı görülmektedir. Doğu tiyatrosunun evrensel veya bölgesel olaylardan etkilenme hızı batıya göre daha hızlıdır buna rağmen Batı tiyatrosunun evrilme süreci doğuya göre daha hızlıdır. Batı medeniyeti tarafından bakıldığında doğu medeniyetinin sahip olduğu tiyatro kendi sınırları etrafında tekrara düşen basit bir tiyatro olarak görülür. Doğu tiyatrosu da Batı tiyatrosunda olduğu gibi mitolojik ritüellerden doğmuş bir tiyatrodur. Anlam arayışı ile kurulan mitolojinin getirdiği çeşitli inanışlar kendine göre bir sistem geliştirir ve bu sistem semavi dinlerin etkisiyle kutsallık kazanır, şekil değiştirerek nesilden nesle aktarılır. Küresel olayların doğu ve batı medeniyetleri kaynaştırması, birbirine etkileşim sağlaması modern tiyatro ile doğu tiyatrosunu ortak bir temele dayandırır. Modern tiyatro olarak bilinen tiyatro, kuramlar üzerinden metin ve sahne kurmaya başlar. Modern tiyatro kaygıyı sanatının içinde bağlamlar üzerinden kurarak sahneye taşımaktadır. Bu kaygı komedi ve trajedinin dışına çıkarak her türe yansıyor sahnenin yanı sıra alt bir anlatıma odaklanır. Yazar tarafından seçilen tiyatro türü kişisel yorum kazanarak sahneye taşınır. Yazarın anlattığı hikâye bireysellikten, toplumsallıktan, hiç bilinmeyen ütöpik bir dünyadan bahseder. Metin yaratıcısının bir iddiası vardır ve bu iddiayı metinde, sahnede insanlara aktarmayı amaçlayarak sanatını gerçekleştirmektedir. Aktarımın sağlanması için kurulan tiyatro sanatının kuramlarından birisi de Absürt Tiyatrodur. İnsan hayatının saçmalığını konu edindiği için kendinden önceki tiyatro düşüncesinin karşıtı şeklindedir. Modern tiyatro, klasikleşmiş algılardan uzaklaşarak hayatı derinlemesine sahneye taşımayı amaçlamıştır. İnsanın ruh halinden, zihninden ve eylemlerinden bahseden modern tiyatro bireyselliği ön planda tutmuştur. Ön plana bireyin günlük yaşantısının, birey psikolojinin ve toplumun psikolojisinin alınması modern tiyatroya bir objektiflik kazandırmıştır. İnsan hayatını her alanıyla sahneye taşımaya çalışan modern tiyatro yeniliklerinin içinde Absürt Tiyatroyu da var etmiştir. Felsefi disiplinlerden etkilenen absürt tiyatro baktığı perspektiften insan hayatını saçma görmektedir.

Sanat akımlarının insan hayatına entegre olması günlük yaşama sanatsal bir bakışı getirdiği gibi günlük yaşantıyı da sanatın içine taşımıştır. Bu etkileşimler sonucunda sanatçılar yeni fikirler ve tarzlar oluşturarak eserlerini meydana getirmiştir. Sanatın oluşturduğu modernizm kendi eleştirisini de bir yandan geliştirmiştir, bu gelişme kuramların sistemleştirdiği, yazarların

kalemiyle edebiyata kazandırdığı metinlerdir. Bu metinleri incelerken araştırmacıların kullandığı metotlar vardır. Belli bir teknikle yapılan incelemeler bir tespitten hareketle yorum kazanır. Bu çalışmada da Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* romanı Absürt Tiyatro gözünden incelenecektir.

Absürt Tiyatro

Absürt tiyatronun eserleri 1940 ile 1960 yılları arasında ortaya çıkmaya başlamıştır. Fikrin ortaya atılması “tiyatro karşıtlığı” algısını yaratırken “Absürt Tiyatro”, Martin Esslin'in *Absürdün Tiyatrosu* adlı eserinde asıl tanımını kazanmıştır. “Esslin'e göre absürdün tanımı akıl ve uygunluğa aykırı; mantıksızlıktır. İnsan yaşantısında var olan saçma durumların sahneye çıkarılmasındaki amaç izleyiciyi etkileyerek, rahatsızlıktan ve trajikomik olaylardan yararlanarak farkındalığını sağlamaktır. Absürt tiyatro insan hayatından beslenir kaynakları arasında varoluşçuluk ve nihilizm yer almaktadır.” (Berger, 2019).

Absürt Tiyatro temelini oluştururken kuralları reddetmektedir, eskiyi yenileme veya kaldırma çabası içerisindedir bunun sebebi eskinin gün geçtikçe saçmalaştığı düşüncesidir. Bilinenden ayrılma düşüncesi etrafında şekillenen absürt tiyatro işe sahne dekoruyla başlar. Sahne dekorunun kurulumunda oyun metni ile ilişki zorunluluğu görmeyen absürt tiyatro anlatıdan bağımsız sadece simgesel bir dekor kurabilir, sahnede anlatmak istediğinden alakasız dekor izleyicinin aklında farklı bir ışık yakacaktır. Tiyatronun geleneksel evresinden gelen konu ve dekor ilişkisini kıran absürt tiyatro dekoru özgürleştirdikten sonra konuyu da serbest bırakmıştır. İnsanın içinde yer ettiği her şey tiyatroya konu olabilir. Saçmalığı sahneye taşımaya çalışan absürt tiyatronun gözünde insanın bulunduğu her şey saçmadır. Dekor ve konuyu özgür bir havaya kavuşturan absürt tiyatro karakterler için aynı fırsatı tanımaz. Sahnede yer alan karakterler kendi soydaşlarının eleştirisini yapacaktır, trajikomik hallerini sergileyecektir, bu yüzden dekor ve konu kadar özgür değillerdir. Lakin bir oyuncu absürt tiyatronun dekora ve konuya sağladığı özgürlüğü saçma bularak özgürleşmesi sahnede kararlaştırılacak bir durumdur. Absürt tiyatro kuramı ikinci dünya savaşının meydana geldiği yıllarda sanatçıların dünyaya yaptığı eleştiriden doğup sanatın içine girmiştir. Yaşamın her anında bir saçmalık döngüsü keşfeden absürt kuram sanat eserlerine de yansımıştır. Ortaya çıktığı dönemde bir yeniliğin öncüsü kabul edilen absürt tiyatroya avangart kuramının özelliklerini taşımaktadır. “Belli ilkeleri olmayan, kendine sınır çizdirmeyen absürt tiyatro varoluşsal düşüncelerin cevabına saçmalık gözüyle bakmaktadır.” (Şener, 1998: 297). Absürt tiyatronun öncülerinden olan Samuel Beckett *Godot'yu Beklerken* isimli tiyatro eserinde insana ait “bekleme” durumunun ne kadar saçma olduğuna değinmektedir. İnsan kendi iradesi ile kurduğu yaşam

sisteminin içerisinde geliştirdiği beklentiye kendinden uzak olarak görmektedir. İnsanlık ilk zamanlarından beri bir şeyleri beklemektedir. Bu beklenti hava durumundan, av hayvanlarından, bir insanın bir insandan duyacağı bir cümleye kadar her zaman tazeliğini korumaktadır. Trajikomedi türünde değerlendirilen *Godot'yu Beklerken* bekleme halinde olan insanın gülünç durumunu sahneye taşımaktadır. Beklemenin saçma olduğunu söyleyen Beckett'in oyundaki Godot metaforuna Türk yazar ve oyuncu Ferhan Şensoy'un *Güle Güle Godot* isimli tiyatro eserinde farklı bir yorum getirilmiştir. Ferhan Şensoy'un bu eseri Kabare Tiyatrosunun dokularını taşımaktadır. 2. Dünya savaşında insanlığın içine girdiği melankolik hava Godot'yu bekletirken Şensoy'un dönemindeki hava umut etmeye saçmalık gözüyle bakarak Godot'yu uğurlamaktadır. Saçmanın saçmasının da kuran absürt tiyatro insanlığın günlük yaşamını, sanat dünyasını, bilinç akışını, toplumsal belleğini, kültürel birikimleri ve birçok şeyi anlamsız bulmaktadır. Jung'un geliştirdiği dört arketip kuramı absürt tiyatrodaki karakterleri anlamak için önemli bir kaynaktır. Dört arketipte insan ruhunda ve bilincinde yer eden unsurların bir başlık altında birleştirilerek açıklanması görülmektedir. Arketiplerden gölge arketipi insan zihninde ve ruhunda gizli tutulan bireye özel şeyleri barındırır. İnsanın hiçbir zaman dışı vurmadığı içgüdüsel yönelimleridir. Jung gölge tipinde insanın bastırılmış duygularının yaşadığını bilinci ile bu duyguların arasında bir paravanın olduğunu ama istenildiğinde o paravanın açılacağını *Keşfedilmemiş Benlik* kitabında şöyle açıklar "Demir perdenin simgeleştirdiği insanı iki parçaya ayıran bu bölünmenin önemi nedir?" (Jung, 1999: 45). Persona arketipinde insanın yaşamdaki rol değişimini anlatmaktadır bu rol değişimi bulunduğu ortama göre maskeler üzerinden yapılmaktadır. Ortamı değişen insanın kişilik özellikleri, söylevleri surat ifadesinin değiştiği gibi değişmektedir. İnsanın yaşadığı sürekli değişim durumu insana kaybolmuşluk hissi ve bastırma alışkanlığı kazandırır. Bay C.'nin içinde bulunduğu arayışta bir kayboluştan doğmaktadır.

Aylak Adam'ın Absürt Teatrallığı

Dramatizasyon bir oyuncunun rolü gereği yaptığı hareketlerin, jestlerin, mimiklerin ve söylevlerin sahnede birleşmesine verilen isimdir. Dramatizasyon iletişim unsurlarının birleşmesiyle oluşturulan canlandırma tekniğidir. Canlandırmalarda tip veya karakter yaratma eylemi; sahnede, romanlarda, hikayelerde, sözlü anlatılarda belli kuralların çizdiği sınırların içerisinde gerçekleşmektedir.

Aylak Adam 1959 yılında yayınlanmıştır, romanın başkarakteri yalnız bir karakterdir. Toplumu eleştiren karakter kendini aynı toplumun içinde aramaktadır. Toplumun, değer algılarının ve idealin kendini yitirmesine sebebiyet verdiği anlaşılmaktadır. Karakter ümitsizliğin içerisinde

arayıştıdır. “Dünyada hepimiz sallantılı, korkuluksuz bir köprüde yürür gibiyiz. Tutunacak bir şey olmadı mı insan yuvarlanır.” (Atılğan, 2022: 25). Cümlesini kuran karakter tutunacak bir şey bulamamıştır, romanda onun yuvarlanması üzerinden doğan absürt yaşantısı anlatılır.

Bay C.’nin bu cümlesi insanın dünyaya fırlatılmış olduğuna örnek niteliğindedir. İnsanın asıl arayışı kendinedir, her yerde ve herkeste insan kendini bulmak ister, kendini arayan insanın dışarıya yönelmesi metnin başında bir saçmalığı göstermektedir. İnsanların maske değiştirerek girdiği roller, içinde tuttuğu, girmeyi beklediği roller bilinçte bir tiyatro oluşturmaktadır. Rol değişikliği yapılan tek yer sahne değildir ve bu çalışmada insan bilinci de bir sahne olarak değerlendirilecektir.

Estetik kurguyu yakalayan insan, zihninde canlandıracağı olayın, durumun hikayesini oluştururken bir mekân seçer, ardından dekoru ve oyuncularını seçer. Rollerini dağıtıttıktan sonra bilinçte tutulan tiyatro bilinçaltının da etkisiyle kurulmaya ve oynamaya başlar. Bilinç akışı tahmin üzerine ilerlemektedir, olasılıklar ardı ardına zihinde oynamaktadır. Oyuncular her role girmektedir, bu rol değişikliği empati gibi değerlerin artışını sağlarken karakterin kimlik bunalımını arttırmaktadır.

Aylak Adam dört bölüme ayrılarak anlatılmaktadır. Dört bölümün ismi sırasıyla, kış, ilkyaz, yaz ve güz şeklindedir. Mevsim adlarının seçilme sebepleri arasında doğanın teatrallliğini taşımasıdır. Her yıl dört mevsimi yaşayan ağaçlar yeni yılda reenkarnasyon yaşamaktadır. Çiçek açıp kendini yaza hazırlayan ağaçlar yaz mevsiminde rengini yitirmeye başlar, güzde rengini iyice yitirir ve ardından gelen kış mevsimi üç aylık bir uykuyla gelir. Bu uykunun insan hayatındaki benzetmesi ölüme karşılık gelecektir.

Ağaç insan olarak düşünüldüğünde insanın; çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemi vardır. Mevsimler gibi dört bölüme ayrılan insan ömrü ağaca göre hareketlidir lakin aynı sonu yaşamaktadırlar. Ölümünden sonra bahar mevsiminde tekrar doğan ağaçlar kendi reenkarnasyonunu gerçekleştirir, bu reenkarnasyonu gerçekleştirmediği için insan aynı sonuca ulaşamamaktadır ama aynı hikâyeyi aynı mevsimleri yaşamaktadır, farklılıkları uzun ve kısa süre içinde gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır.

İnsan bu dört bölümü yıllar içerisinde yaşarken ağaçlar bir yıl gibi kısa bir sürede yaşamaktadır. Absürt tiyatro bu döngüyü anlamsız olarak görmektedir. İnsan zihninin kabul ettiği gibi düzenli, anlamlı, uyumlu bir evren tasarımı yoktur, insan böyle bir evrenin olduğunu kabul etmektedir. Bu kabulü sağlayan şey insanın korku ve güvensizlik duygusudur. Absürt tiyatronun gözünden bakıldığında bu korku ve güvensizlik, bir bunalım bir boşunalık hissi doğurmaktadır.

İnsan kendi varlığını eylemler sonucunda hissetmektedir. İnsanın çaba göstermesi, kaygılı olması dünyaya karşı bir beklenti büyütmesine sebep olmaktadır. Bu beklentilerin karşılıksız kalması insanı boşlukta bırakmaktadır. Toplumun yarattığı Bay C. karakteri toplumun yaşantısına tutulan bir aynadır. Bay C.’nin hareketli yaşamı sahne dramatizasyonu gibidir ve insanın varlığı, hissetme arayışını göstermektedir. Yaptığı yer değişiklikleri, sürekli bir arayışın peşinde oluşu kararsızlığı yaşadığı toplumun yansımasıdır. İnsanın her hareketinin sonunda ölmesi absürt tiyatronun gözünden bakıldığında yaşama saçma yorumunu getirmektedir.

Bay C.’nin hikayesi anlatılmaya bilinç akışı kullanarak başlanır ve ilk sayfadaki cümlelerden birisi de “erkekler yeni traşlı, kadınlar yeni boyalıydı, yüzleri tasasızdı” şeklindedir. Tasasızlık bir insanın ulaşamayacağı evrelerden birisidir çünkü insan var olma kaygısı ile donatılmıştır, ölümden uzak kalmak isteyen insan tasasız kalamayacaktır. Tıraş ve boyanın sağladığı alana tasasızlık denmektedir, toplumun içerisindeki gruplaşmalara ayak uydurmanın getirdiği bir aldatmacadır. İnsanlar devşirdikleri rollere tıraş ve boya yardımıyla bürünerek asıl benliklerinden sıyrılmaktadır.

Yürüdükleri sokak sahne, idealize edilen unvanları, cinsiyetleri, düşünceleri vb. şeyler yönetmendir, geriye kalan tek şey rolü iyi oynamaktır. Aslen kurtulmaya çalıştıkları şey kendileridir, var etmeye çalıştıkları şey de kendileridir. İnsan bu kısır döngünün içerisinde daima debelenir durur ve sonunu bildiği bir hayat için bu kadar emek sarfetmesi de toplumsal sınıfların bir saçmalığıdır.

“Başka gece yoktu, bu gecede gelmedi belki garsonun yüzünü benden bir hafta önce gördü.” (Atılğan, 2022: 15). Bay C. burada beklenti dünyasının sınırlarını şizofrenik bir söyleyle dışa vurmaktadır. Beklemek hareketsiz bir durum fakat beklerken geceden hesap sormak insanlığa uygun saçma bir davranıştır çünkü sabırsızdır. Sabırsızlık insanın gözünün önünde duran vakti bile görmezden gelmesine sebep olmaktadır. Yarını olabilecek insan bugün ölecek gibi yaşamayı tercih eder ve bütün hayatını bu yönde düzenler. Düzenlenen hayat kendi hisleri üzerinde oluşturulmadığı için bir sınır içerisinde yer almaktadır. Absürt tiyatronun sınırları genişletme ve yıkma fikri, gece kavramına sıkışıp kalmaktadır. Gece zamanın adıdır, bekleme eylemi geceye ayrılmıştır bunun sebebi ise kolektif bilincin geceleri beklemeyi emretmesidir. Hikâyede dış mekân ve iç mekân vardır, dış mekân dünya üzerinden seçilirken iç mekân Bay C.’nin zihnidir. Mekânın ve metnin yönetmeni Bay C.’dir, sahnedeki başrol de Bay C.’dir.

“İki terziye beni dövmekle haksızlık yaptıklarını anlatacağım.” (Atılğan, 2022: 14) karakterin bu cümleyi söylediği sahneye gelmeden önce meyhane çıkışında terzilerden dayak yemektedir. Terzilerin Bay C. yi dövme sebebi onun sarhoş olmasından kaynaklanmaktadır. Terziler

insanları belirli kıyafetler dikerek giydirebilir. Terzilik mesleği belirli kıyafet kalıplarının kumaşının ve renginin değişmesiyle devam eder. Bir mahalle terzisi o mahallede yaşayan yüz kişiyi kendi istediği gibi giydirebilir. Kültürler ve idealize edilen tüm insani değerler bir kalıp şeklindedir. Romanın bu bölümünde Bay. C.'yi meyhaneye sürükleyen ve sarhoş olmasına sebebiyet veren şey yaşadığı toplumun psikolojik atmosferidir. Toplum, Bay C.'yi meyhaneye sürükledikten sonra onu döver ve tıpkı idealize edilmiş alanlardan birine giren insanın değişmesi ve en sonunda o ideal tarafından cezalandırılmasına benzer. Doğruyu seçen şey, yanlışta sebep olan şeydir. Yaşamın çelişkilerle dolu olması Bay. C.'nin kendini durdurmasına sebep olmaktadır. Bay C. bu döngünün içerisinde yaşayabildiğini hissetmez, hayat kendi yarattığı insanı cezalandırmaktadır, bunu fark eden karakter kendini yaşamdan geri çeker.

“Ayşe insan resmi yapmazdı insanlardaki her duygu bir renktir derdi.” (Atılğan, 2022: 27). Sanatçının gözünden insana bakışın aktarıldığı bir cümledir. İnsan onlarca duygu durumunu içinde barındıran bir varlıktır. İnsani duygular devamlı değişim gösterebilir, bunun hastalık boyutuna ulaştığı durumlarda gözlemlenmektedir üstelik insan duyguların hepsini içinde bulunduran ve yaşayan bir varlık olduğu için tamamen gerçek olarak resmedilmesi imkansızdır. İnsanı değerlendiren algılar üzerinden düşünüldüğünde bir kriterin insanı tanımlamaya yettiği görülecektir. Bir kişi tek kelimelik kalıplar ile tanıma kavuşmaktadır. Romanın bu cümlesinde değinilen nokta insanı resmetmenin zorluğuna ve uygunsuzluğuna değinmektedir. Resmedilen insan devamlı fiziksel ve duygusal değişiklikler gösterecektir. Bu da resmin geçerliliğini yitirmesine sebep olacaktır. Toplumdaki değer algıları, insanı konumlandırma kriterleri bu yüzden geçerliliğini de devam ettiremeyecektir. Çünkü insan değişime adapte doğmuş bir canlıdır.

“Yaşamın amacı alışkanlıktı, rahatlıktı, çoğunluk çabadan, yenilikten korkuyordu.” (Atılğan, 2022: 52) insan yaşamına dair geçen sürenin yaşam tanımını almasına kazandırılmış bir yorumdur. İnsanın ne için yaşadığı antikçağ filozoflarından bugüne kadar sürmeye devam eden bir tartışma konusudur. Bu cümle bir arayışın değil bir tanımın cümlesidir. İnsan neden yaşar? sorusuna cevap olarak alınabilir. Karakter yaşamının bir amacı olmadığını ve gelenek halinde devam eden bir alışkanlık, bir rahatlık olduğunu düşünmektedir. Çaba ve yenilik olarak kastettiği şey kendi yaşantısı üzerinde gözlemlenen arayıştır ve bu arayışta karakterin yaptığı tanımlama durum tiyatrosunu içerisinde olayı yaşamaya benzer.

“Bence insanın adı onunla en az ilgili olan yanıdır.” (Atılğan, 2022: 76). Ad vermenin insan yaşantısındaki yeri ortadadır. İsim alan veya isim veren insanlar birbirinden etkilenmeksizin bir hayatı kurmaya başlarlar ve hayatın başlangıcı isimlendirme ile başlamaktadır. Çoğu kültürde

isim vermek ritüel haline gelmiştir ve kutsallaşmıştır. Bir çocuk doğduğunda insanların isim kaygısına girmesi başkalarını tarafından seçilerek insana bir isim vermesi o insanı insan yapan şey değildir. Yukarda terzilik örneğinde aktarıldığı gibi insan doğasına aykırı olan şeyler arasında bir kalıbın içerisine girmek gelmektedir. İsmi ve bu ismin getirdiği hayat insandan bağımsız başka kişiler tarafından yapılan bir seçimdir ama insan ömrü boyunca isminin tüm sorumluluklarını taşımaktadır. Ritüel haline gelen ve kutsalı tartışılmaz görülen bazı durumlar da arka perdede yarattığı etki bakımından insan dünyasını istem dışına çıkarmaktadır, yaşam istemden uzaklaşmaktadır. İsmi absürtlüğü seçim dışı olmasından gelmektedir, isim verilen insan ömrü boyunca bu adla anılır. İsmi anlamına yakın bir karaktere sahip olup olmayacağı ismi verenler tarafından düşünülmez. İnsan hayatında çoğu kavram düşüncenin dışında kullanılmaktadır, buda yaşamın saçmalıklarından birini ortaya koymaktadır.

“Salt kendi istenilene uygun olanlardan başka bir şey değil miydi?” (Atılğan, 2022: 90) İnsan kendi tanımına gerçeğine ulaşarak mı yoksa istediğine ulaşarak mı kazanır? Bay C. istekleri ile hareket eden bir karakterdir. Zihninde dönen sahneleri günlük yaşamına taşımaya çalışmaktadır bu sahnelerin yönetmeni istekleridir. Bir de toplumsal isteklerin getirdiği kaybolmuşluk içerisinde yapılan arayış vardır. Bay C. arayışını sürdürürken bu iki olgunun arasında kalmaktadır. Toplumun isteği ve kendi isteğini düşünerek gerçeğini ararken kendi gerçeğinin geçtiği yolu ve durduğu yeri bulamaktadır. Arayışın iki kutup arasında devam etmesi insana tükenmeyen bir yol getirirken kendi gerçeğini de göz ardı etmesine neden olur. İnsan devamlı arayış içinde olduğunu söylese de hep kaybolmuş olandır.

“Boş yere azap çekmeyin bir derman için dedi” (Atılğan, 2022: 93). Karakter metnin başından beri bir arayış içinde olduğunu söylemektedir, arayışının günlük yaşantısına düşünce dünyasına nasıl yansıdığı metinde okura aktarılmıştır. Karaktere azap çektiren şey arayışa getirdiği derman sıfatıdır. Karakter kendini aramaktadır, kendini ararken girdiği yollarda aradığını bulamayınca arayış azaba dönüşür. Karakterin yaşadığı azabın karşılığı yalnızlıkla tanımlanabilir. Yalnızlığın karaktere getirdiği bunalım dünya görüşünü tamamen dağıtmaktadır, bu dağınlık istemsizce saçmayı doğurur.

Albert Camus’un felsefesi üzerinden Bay C. öyküsüne bir bakış getirildiğinde, yaşamın anlamsızlığı, dünyada ki anlam arayışının anlamsızlığı, bilincimizin ve dünyanın uyumsuzluğu ortaya çıkmaktadır. Camus bir kitabında şu cümleyi kurar "Ben yalnız kalamıyorum artık. Eskiden bir acı çökünce yüreğime, hemen anlardım bir derdim olduğunu. Yalan değil, acı çekmek bile güzel gelirdi o yüzden. Şimdi... olmuyor, yalnız kalmaya dayanamıyorum artık" (Camus: 2014). Bay C. karakteri Camus’un bahsettiği anlamsızlığa uymaktadır. Yusuf Atılğan

Bay C. nin arayışını günlük yaşama aktararak olayların arayıştan doğduğu kurgusunu oluşturmuştur. Bay C'nin yaşamı metin formunu alınca okura saçmalığı sunmaktadır. Absürt Tiyatro gözünden Bay C. nin yaşantısının teatral yansıması Sevda Şener'in "insan düşüncesi, anlayamadığı korkunç güçler karşısında felce uğramıştır." (Şener, 1998: 298) tanımına uygundur, felçli karakterimiz Bay C. dir. Ferhan Şensoy'un *Güle Güle Godot* isimli oyunundan bir sahnede şöyle bir diyalog yer etmektedir:

- *Birgün Godot gelecek!*
- *Kim söylüyor?*
- *Tüm kitaplar öyle yazmıyor mu?*
- *O kitapları kim yazmış? (Şensoy, 1996: 3).*

Godot'yu Beklerken oyunundan ise bir diyalog şöyledir:

- *İncil'i okudun mı?*
- *İncili mi? Bir göz atmış olmalıyım.*
- *Tanrısız okulda mı?*
- *Tanrılı mı tanrısız mıydı bilemiyorum! (Beckett,2021: 13).*

Tanrı düşüncesini, Tanrının öğütlerini metafizik birçok şeyi öğretmek üzere kurulan okulların ve bunlardan uzak olarak kurulan okulların yetiştirdiği insanlar dünyada çatışma içerisindedir. Bu ayrımı insan kendi yaratmıştır, insanın oluşturduğu saçmalık örneklerinden biridir. Beklentiyi, yaradılışı tasarlayan sistem insan tarafından kurulmuştur, insan kendi kurduğu sisteme soru sorarak hayatını sürdürmeye çalışmaktadır. Her alanda arayış ve beklenti halinde olan insan uyumsuzun kendisidir, uyumsuz çatışmanın içerisindedir. Bu uyumsuzluğa Camus saçmalık tanımını getirir ve saçmalığın nesilden nesle insandan insana silsile halinde aktarılması günlük yaşamın absürt teatrallliğini doğurmaktadır. İkinci dünya savaşı ile değer algılarının, kutsalların, günlük yaşamın çoğu unsurunun yıkılması sanatçıların dünyayı saçma bulmasına sebep olmuştur. Sanatçılar içerisinde buldukları saçmalık evrenini absürt tiyatro ile sahneye taşımışlardır. Günlük yaşamın her döngüsünde var olan absürtlük, toplumdan Bay C.'ye aktarılmıştır. Absürt tiyatro gözünden Bay C.'nin öyküsü toplumun, dünyanın, kutsalın, idealize edilmiş her şeyin ve sistemleşmiş unsurların kurduğu bilinç akışı ve bilincin hareket kazanmasıyla ortaya çıkan bir saçmalaktır.

Sonuç

Tiyatro, teatrallik adıyla adlandırdığımız, insan hayatının hareketli kısımlarını asırlar öncesinden günümüze toplum belleğinde taşıyan içgüdüsel öğelerin oluşturduğu bir sanat dalıdır. Tarihsel dönemlerde tarz değişikliği yaşayan tiyatro bölgesel ve evrensel olayların

etkisinde kalmıştır. Bölgesel olayların etkilediği tiyatrolar doğu tiyatrosu ve batı tiyatrosu adlarıyla ayrı ayrı bilinmektedir. Küresel olayların etkilediği alanlar sanatla kalmayarak insan hayatının devam ettiği her aşana yansımaktadır. İkinci dünya savaşıyla birlikte yeni arayışlara giren dünya, sanatın oluşmasında kullanılan perspektifleri geliştirmek istemiştir. Bunlardan birisi “Absürt Tiyatro”dur ve absürt tiyatro asırlarca kendini güncelleyen tiyatroyu dahi eleştirecek bir akımındır. Bu akımın felsefesi dünyadaki her şeyi saçma kabul etmektedir. Saçmalık evreninde her şey saçmadır diyen absürt tiyatronun gözünden *Aylak Adam* da uyumsuzun değerlendirilmesi yapılmıştır. Bay C.’nin toplumun yarattığı bir karakter olması ve toplumdaki ayrılması absürt tiyatronun tiyatrodan ayrılmasına benzemektedir. Bay C.’nin bazen bilinç akışında kurduğu sahneler, aklından geçirdiği cümleler aynı zamanda yaşadığı hayata yansıyan yönleri günlük yaşamın teatralliğini doğurmaktadır. Arayışta bir karakter olan Bay C.’nin hayatı saçmanın gözünden incelenmiştir. Bay C.’nin yaşantısı ile bilinci sürekli olarak bir çatışmaya girmektedir. Günlük yaşamda sıradanlaşmış her şey Bay C.’nin zihninden geçmektedir. Gördüğü olayları, duyduğu cümleleri idrak eden Bay C. hiçbir zaman tam anlamıyla ikna olmaz. Sokakta yürürken, sinemada otururken veya bir yerde otururken günlük yaşamı okumaya başlar, insanların kaygıları, koşuşturmaları Bay C.’ye anlamsız gelmektedir. Günlük yaşamın rol dağılımları içerisinde Bay C.’ kendini bir yere konumlandıramamıştır. Bay C.’nin tükenmez arayışı dile getiremediği bir saçmalıklardan bahsetmektedir ve bu saçmalıkları kendi bilincinde kurduğu bir sahne üzerinde oynatmaktadır. Günlük yaşantısının saçmalığını zihnine taşıyan Bay C. absürt tiyatronun hayattaki rol dağılımlarını, metinlerini ve yönetmenlerini kendi gözünden bize aktarır. Bay C. karakterinin içinde bulunduğu teatrallik modern insanın hayatında farkında olmadan tekrarlanmaktadır.

Kaynakça

- Atılğan, Y. (2022). *Aylak Adam*. İstanbul: Can Yayınları.
- Beckett, S. (2021). *Godot’yu Beklerken*. (Çev. Pınar Aziz & Volga Serin S.). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Berger, J. (2019). *Görme Biçimleri*. (Çev. Yurdanur Salman) İstanbul: Metis yayınları.
- Camus, A. (1981). *Yabancı*. (Çev. Utku Lomlu). İstanbul: Can Yayınları.
- Camus, A. (2014). *Adiller*. (Çev. Ayberk Erkay). İstanbul: Can Yayınları.
- Fuat, M. (1984). *Tiyatro Tarihi*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Jung, C. G. (199). *Keşfedilmemiş Benlik*. (Çev. Mert Hüseyin Ergül). İstanbul: İlhan Yayınevi.

Kolcu, A. (2019). *Edebiyat Kuramları*. Konya: Salkımsöğüt Yayınları.

Pignarre, R. (1991). *Tiyatro Tarihi*. (Çev. Pınar Kür.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Şener, S. (2019). *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*. Ankara: Dost Kitabevi.

Şensoy, F. (1993). *Güle Güle Godot*. İstanbul: Ortaoyuncular Yayınları.

Extended Abstract

When examining the history of drama, differences and agreements in perspectives have occasionally been discussed. An opinion put forward by many studies is as follows: drama emerged in the primitive periods of humanity. Among the elements that paved the way for this emergence are hunting ceremonies, celebrations, and rituals. Humans imitate the movements and sounds they observe, and this imitation, as part of their quest for existence, eventually became ritualized and systematized. Humanity, adapting to life while living close to nature, created celebrations and rituals as a natural process. As this process unfolded, a tradition of repetitive rituals was formed. During dry periods, people would express their excitement by dancing and making sounds like singing to thank the universe for the rain. Another similar situation is described by Fuat Köprülü in his work *Tiyatro Tarihi*, which recounts the hunting process. When people succeeded in hunting an animal, they celebrated by reenacting the hunt, with one person wearing the skin of the hunted animal and performing a mock hunt in front of others. This is an example of primitive man's enactment. Such enactments continued for centuries. As humanity spread into different regions and created its own cultures within separate civilizations, the ability to imitate evolved in various ways. Conceptually, Eastern and Western civilizations in history have created their own theaters based on the same foundations but diverged in their subsequent developments. The term "theater" was known in the 5th century BC as the name for festivals and celebrations. In Greek, theater comes from "theatron," meaning "place of seeing." Over time, the term theater underwent a change in connotation, expanding to include not only its original meaning but also the terms for the stage and the play being performed. In the West, early theater developed around religious themes. Events resembling a priest's sermon were enacted on stage, based on religious narratives. Western theater, which aimed to educate the audience about religion, continued using Aristotle's three unities until the time of Shakespeare. After this period, theater began to evolve, becoming a professional endeavor with certain rules. Aristotle's three unities lost their significance. Theater, acquiring a different style, shifted focus from religious stories to comedy. Another change during this period was the establishment of acting as a profession with its own disciplines. The new systematics of stage life, with its stories and performers, prepared the ground for an evolving art form. Modern theater continued these changes. During the modern period, theater followed a path contrary to its traditions, and its voice became stronger than before. Modern theater is created through the coordination and integration of terms such as stage, text, actor, director, and costume. Western civilization prepared the concept of theater within itself for the modern

world. On the other hand, the theatrical journey of Eastern civilizations did not undergo as many changes as that of the West. This journey concluded with a new wave of innovation, which sought to be implemented in all areas, including theater, known as the Avant-Garde Theory. Theater joined this global movement with what is known as Absurd Theater. Absurd Theater is built upon the concept of absurdity. This study examines Yusuf Atılgan's novel *Aylak Adam* from the perspective of Absurd Theater. The daily life of the novel's main character, Bay C., is analyzed to explore the theoretical presence of Absurd Theater. The events narrated through Bay C.'s perspective are examined, highlighting the critical approach the character takes towards life. Bay C., an inconsistent character, embodies some of the fundamental terms of Absurd Theater through his consciousness and observations, demonstrating the presence of Absurd Theater in the text.